

Torah from Around the World

Er zijn vier soorten leerlingen die voor de wijzen zitten: een spons, een trechter, een vergiet en een zeef. Een spons: die zuigt alles op. Een trechter: het gaat er aan de ene kant in en aan de andere kant uit. Een vergiet: die laat de wijn door en houdt de droesem vast. Een zeef: die laat het meelstof door en houdt het fijne meel vast.

Spreuken der Vaders, V:17

Sjabbat 7 december 2019 / 9 Kislev 5780, Wajetsé, Beresjiet/Genesis 28:10 - 32:3

Tanach blz. 56 - 65

Haftara: Hosjea 11:7 - 13:5

Tanach blz. 1154

vertaler: Benjamin Cohen

Commentaar: Rabbijn David Hoffman was jarenlang verbonden aan het Jewish Theological Seminary te New York en is nu voorzitter van The Honey Foundation, die zich inzet voor religieuze diversiteit in Israël.

Oorspronkelijke Engelse tekst: <http://www.jtsa.edu/why-religion-vayetzei>

Waarom religie?

Het grote verhaal: wat probeert religie in de wereld te bewerkstelligen? Maimonides beweert dat het doel van de Tora bestaat uit het creëren van levens en gemeenschappen die in het

teken staan van „barmhartigheid, liefdevolle goedheid en vrede”. (Hilchot Sjabbat, 2:3) Alle geboden en verboden, heel onze wijsheidstraditie, probeert mensen te creëren die - door hun handelwijze - meer liefde, gevoeligheid en vrede in de wereld brengen.

In dit verband wil ik graag mijn favoriete zin uit het oeuvre van Abraham Joshua Heschel met u delen: „Onverschilligheid tegenover de grandioze wonderen van het leven is de grondoorzaak van de zonde.” (*God in Search of Man: A Philosophy of Judaism*, blz.43)

Heschel stelt dat een gevoel van verwondering het belangrijkste kenmerk van het religieuze leven is. Deze grondhouding ten opzichte van de wereld is een poging om een manier van kijken en handelen jegens de hele schepping te ontwikkelen. Verwondering verrijkt ons bewustzijn met aandacht *voorbij* onszelf. Het dwingt ons om aandacht te hebben voor de stille roep van God, die ons vraagt een partnerschap aan te gaan ter verbetering van de wereld. Verwondering houdt ons acuut bewust van wat Heschel „de grote gemeenschap van alle wezens” noemt. Religie vraagt van ons dat we proberen de zegeningen en wonderen in ons eigen leven aan te wijzen, ondanks alle reële persoonlijke problemen waarmee we mogelijk worden geconfronteerd. Voor Heschel vormt blindheid voor het mysterie van het zijn de essentie van zonde. In dit verband moet zonde worden opgevat als elk soort gedrag dat, of denkwijze die, de doelen van het religieuze leven belemmert. In gewonere taal gesteld: het niet willen erkennen van de wonderen en daden van goedheid in ons leven, belemmert ons om meer liefdevolle goedheid en vrede in de wereld te brengen.

Dit verband tussen de erkenning en waardering van de zegeningen in ons leven (wat we dankbaarheid zouden kunnen noemen) enerzijds, en het creëren van liefdevolle goedheid en vrede in de wereld anderzijds, is niet vanzelfsprekend en verdient meer aandacht. Daarom wil ik beginnen met nadenken over de relatie tussen dankbaarheid en liefdevolle goedheid door te kijken naar een moment in de sidra van deze week dat erg pijnlijk is, maar - zo hoop ik - ook leerzaam.

Meteen vanaf het begin van het levensverhaal van Racheel en Lea, maakt de Tora duidelijk dat zich hier een tragedie gaat afspelen. Wanneer de Tora Lea introduceert, steekt zij meteen ongunstig af tegenover haar jongere zus Racheel. Racheel is „welgevormd en mooi”, terwijl Lea in dezelfde zin wordt beschreven als iemand met „zwakke ogen” - dat wil zeggen zonder glans. (Beresjiet/Genesis 29:17) Vergelijkingen tussen mensen zijn nooit zinvol, maar vergelijkingen tussen broers en zussen hebben bijzonder schadelijke gevolgen.

Onmiddellijk na deze beschrijving van Racheel en Lea, wordt ons verteld dat „Ja’acov van Racheel hield” - *vaye’ehav Ja’akov et Racheel*. (Beresjiet 29:18) Dit feit benadrukt de gevoelens van onrecht tussen de zussen.

Ja'acov regelt het zo dat hij zeven jaar werkt voor Lawan, de vader van Racheel, in ruil voor toestemming om met haar te trouwen. Zeven jaar is volgens elke maatstaf een hele tijd, maar de Tora vertelt ons dat het voor Ja'acov leek op „slechts een paar dagen vanwege zijn liefde voor haar.” (Beresjiet 29:20)

Een liefdesaffaire die begon met een kus bij een bron (Beresjiet 29:11) staat op het punt op een tragische manier ingewikkeld te worden. Laban vervangt Lea door Racheel, en Ja'acov trouwt nu met de oudere, minder aantrekkelijke dochter. Stemde Lea van harte in met dit plan? Hoopte ze dat wat zou beginnen als misleiding, ermee zou eindigen dat Ja'acov verliefd zou worden op haar? Was dit haar poging om voor zichzelf de zegeningen te grijpen die van nature naar haar jongere zus leken te stromen? De Tora zwijgt over deze vragen, maar wat duidelijk is - zelfs op dit punt in het verhaal - is dat deze misleiding verschrikkelijk pijnlijke gevolgen zal hebben voor de mensen die het betreft.

Lea geniet een week met haar nieuwe echtgenoot, totdat Ja'acov de gang van zaken corrigeert en met Racheel trouwt in ruil voor nog eens zeven jaar werk voor Lawan.

De vreugde waarop Lea wellicht had gehoopt met haar nieuwe echtgenoot, wordt snel tenietgedaan en Lea wordt de oude emotionele ruimte in geduwd, waar ze slechts bestaat in de schaduw van haar zus: „Hij [Ja'acov] hield nog meer van Racheel dan van Lea.” (Beresjiet 29:30)

„God zag dat Lea niet geliefd was” (Beresjiet 29:31): tragisch genoeg werkte het plan averechts en God voelde Lea's vernedering. Lea vecht wanhopig om de aandacht en liefde van haar man. Het is in deze context van intense afwijzing en gevoelens van ontoereikendheid dat de volgende verzen van het hoofdstuk moeten worden gelezen:

„Lea werd zwanger en bracht een zoon ter wereld, die ze Re'oeveen - **re'oeveen** - noemde, „want”, zei ze, „de Eeuwige heeft gezien - *ra'a* - wat ik te verduren heb. Nu zal mijn man van mij houden - *je'ehavani* / **re'oeveen**.” (Beresjiet 29:32)

Deze zin is eerder een gebed dan een verklaring. We voelen Lea's wanhopig verlangen naar de liefde van haar man. De geboorte van Re'oeveen brengt echter niet de aandacht van haar Ja'acov, dus probeert ze het opnieuw:

„Ze werd opnieuw zwanger en bracht nog een zoon ter wereld. De Eeuwige heeft gehoord - *sjama* - hoe weinig mijn man van me houdt; (...)’ en ze noemde hem **Sjimon**. En weer werd ze zwanger en bracht een zoon ter wereld. „Nu ik hem drie zonen heb gebaard, zal mijn man zich eindelijk aan mij hechten - *jilawè* -, zei ze. Daarom werd hij **Levi** genoemd.” (Beresjiet 29:33–34)

De smeekbeden worden urgenter en rauwer en geven uiteindelijk uiting aan de eenvoudige maar pijnlijke vraag: „Wat kan ik doen om ervoor te zorgen dat mijn man van me houdt?" Na deze drie zonen is er iets anders met Lea's nieuwe kind:

„En nog een keer werd ze zwanger en bracht ze een zoon ter wereld – Deze keer zal ik de Eeuwige loven!' - **odè** - verklaarde ze, en ze noemde hem *Jehoeda*.” (Beresjiet 29:35)

„Deze keer” is er iets anders. Met haar vierde zoon, die ze Jehoeda noemt, concentreert Lea zich niet op haar relatie met Ja'acov. De tijd dat ze om zijn aandacht en liefde bad, is voorbij. Blijkbaar heeft ze vrede gesloten met de realiteit van haar leven: Ja'acov houdt niet van haar zoals hij van Racheel houdt. Ze zal nooit het huwelijk hebben waar ze ooit van droomde. Maar toch heeft ze, in weerwil van de realiteit van haar leven, nog steeds het verlangen om tegenover God haar dankbaarheid - *odè* - te uiten. De Babylonische Talmud bevat zelfs een uitspraak van rabbi Jochanan in de naam van rabbi Sjimon bar Jochai, waarin hij opmerkt dat Lea de eerste persoon in de wereldgeschiedenis was die dankbaarheid tegenover God uitte. (BT Berakhot 7b)

Vanuit zo'n onwaarschijnlijke bron wordt dankbaarheid in de wereld geïntroduceerd. Lea, misschien wel de meest op de proef gestelde van de patriarchen en matriarchen, biedt God haar waardering aan voor de wonderen van haar leven en de geboorte van een familie. Dankbaarheid - ondanks het feit dat er zoveel was wat ze niet had.

Ik denk dat Lea ons een van de diepere lessen van het religieuze leven leert: het vermogen om verwondering en dankbaarheid te voelen en te tonen met betrekking tot ons eigen leven, ondanks de onvolkomenheden en teleurstellingen in ons leven. Zij is in staat Gods intimiteit en vriendelijkheid te voelen op een moment waarop ze door woede en frustraties over haar bestaan verteerd had kunnen worden.

Op het moment dat Lea voorbij de beperkingen van haar specifieke situatie weet te komen, wanneer ze de echte pijn én de wonderen van haar eigen leven voelt, wordt de naam voor het Joodse volk geboren. *Jehoeda* is uiteindelijk de oorsprong van de term *Jehoedim*: Joden. Het religieuze leven van de Jood wordt geboren met het bewustzijn van iets buiten onszelf. Lea weet dat haar kinderen, ondanks het mislukken van haar eigen huwelijk, een volk zullen voortbrengen. Zodra ze haar eigen persoonlijke drama achter zich laat en verder gaat, is Lea in staat Gods mededogen en goedheid in haar eigen leven te ervaren. Het volk dat geboren is met de ervaring van Gods liefderijke goedheid, krijgt nu de opdracht om meer liefdevolle goedheid in de wereld te brengen.

Vijftig jaar geleden waarschuwde Heschel met vooruitziende blik: de mens zal niet ten onder gaan door gebrek aan informatie maar door gebrek aan waardering.

Laten we als wij dit Toragedeelte op deze Sjabbat lezen van Lea leren en de dagelijkse praktijk van het uiten van dankbaarheid nieuw leven inblazen.